

Руса Тетяна,

директор Пасічнянського ліцею імені Ігоря Русого Старосинявської селищної ради, вчитель вищої категорії,

вчитель-методист;

Семенюк Людмила,

заступник директора з навчально-виховної роботи Пасічнянського ліцею імені Ігоря Русого Старосинявської селищної ради, вчитель вищої категорії, старший вчитель;

Реалізація завдань національно-патріотичного виховання через впровадження козацької педагогіки

У статті розглядається проблема формування громадянської держави, наголошується на особливій ролі національного виховання у становленні особи як громадянина-патріота; зосереджується увага на козацькій педагогіці як складової народної педагогіки; окреслюється важливість і необхідність звернення до витоків виховних ідеалів козацької педагогіки, відродження козацької виховної традиції; впровадження козацької педагогіки у виховний процес у Пасічнянському ліцеї імені Ігоря Русого як однієї з найефективніших систем на даному етапі національно-патріотичного виховання учнівської молоді.

Ключові слова: козацька педагогіка, національне виховання, громадянин-патріот, здоровий спосіб життя, самовдосконалення, виховні ідеали, національно-патріотичне виховання, проєкт.

Держава - витвір нації. «Національне виховання забезпечує кожній нації найширшу демократизацію освіти, коли його творчі сили не будуть покалічені, а навпаки, дадуть оригінальні самобутні скарби задля вселюдського поступу: воно через пошану до свого народу виховує в дітях пошану до других народів і тим приведе нас не до вузького відокремлення, а до широкого єднання й світового розуміння між народними й національними спільнотами» [5].

Розв'язуючи питання про цілі виховання сучасної української молоді, ми мусимо рахуватися не лише з нашими традиціями, а й з тими завданнями, що ставить перед нами сучасне майбутнє, а також прийняти до уваги психічні властивості нашого народу як позитивні, так і негативні. Перші треба розвивати, другі усувати або принаймні ослаблювати [4].

Школа – це мікромодель майбутнього суспільства. Козацько-лицарські виховні традиції є оригінальним явищем української педагогіки і, на наше переконання, мають бути невід’ємною складовою освітньо-виховної системи.

Актуальність впровадження козацької педагогіки співпадає із головною метою національного виховання – передання молодому поколінню соціального досвіду, багатства і духовної культури народу, акумульовані у народних традиціях і звичаях, що стверджують добро, любов, справедливість в усіх сферах життя, формують повноцінну особистість, індивідуальність, яка цінує свою національну й особисту гідність, честь.

Пасічнянський ліцей імені Ігоря Русого Старосинявської селищної ради Хмельницького району Хмельницької області з 2017 року був учасником всеукраїнського експерименту «Теоретико-методологічні засади моделювання розвитку авторських шкіл в Україні», як Школа козацької педагогіки. (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 19. 01. 2017 року №79). Робота над впровадженням козацької педагогіки розпочата у 2001 році.

Заклад працює над моделюванням і впровадженням кращих ідей козацької педагогіки задля гармонійного розвитку особистості учня, як суб’єкта освітнього процесу, громадянина і патріота України.

У березні 2021 р. отримали свідоцтво про реєстрацію авторського права.

Модель школи козацької педагогіки Пасічнянського ліцею імені Ігоря Русого становить вагомий підвалину сучасної системи виховання і складається із знань про закономірності формування світоглядних позицій українця, збагачення підростаючого покоління інформацією про здоровий спосіб життя, норми взаємостосунків, а також самовдосконалення, самоосвіти.

Сучасний освітньо-виховний процес через свій зміст має забезпечити перетворення основних цінностей життя і культури на власні цінності юної особистості.

Система козацького виховання для українського народу - історично важлива, адже вона становить одну з вагомих підвалин сучасної національної системи виховання. Тому козацька педагогіка, яка впроваджується у Пасічнянському ліцеї імені Ігоря Русого має давні традиції, дуже тісно пов’язана з ментальністю, національним характером українців і є, на наше глибоке переконання, на даному етапі однією з найефективніших систем національно-патріотичного виховання учнівської молоді.

Старосинявський край знаний в історії звитягами війська Великого Богдана, який тричі: у 1648, 1649 і 1651 роках - сукупно майже місяць перебував у своїй ставці в Пилявцях. У 1648 році на теренах сіл Олексіївка. Пилявка і Пилява здобув перемогу в Пилявецькій битві, яка визначила подальший розвиток історичних подій.

Ювілеї від дня переможної битви під Пилявцями відзначались і відзначаються на районному, обласному, Всеукраїнському рівнях.

Козацька педагогіка - це частина народної педагогіки у вершинному її вияві, яка формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині - незалежній Україні.

На сьогодні, в умовах повномасштабної війни нашої держави з російським агресором, соціальних та економічних змін, реалізація ідей патріотичного виховання набули особливої значущості. Щоб розкрити сутнісні ознаки виховного процесу, доцільно поняття «виховання» розглядати у зв'язку з поняттям «освіта», коли в процесі навчання й виховання особистість розкриває в собі розумові, морально-духовні та фізичні сили [3].

Ефективність функціонування школи козацької педагогіки залежить від спрямованості навчально-виховного процесу, вдало підібраних форм і методів, правильної розстановки і підбору педагогічних кадрів та планування розвитку освітнього процесу.

Ідея створення і реалізації проекту «Школа козацької педагогіки» входить у цілісну систему проєктно-модульної організації навчально-виховного процесу і дає можливість створити зв'язок усіх компонентів, які призводять до формування цілісної системи та зростання результативності в цілому.

Саме за допомогою проєктно-модульної організації нам вдається досягти вагомого, динамічного, у деякій мірі випереджаючого успішного розвитку і дати учням право на вибір.. Ряд короткострокових та довгострокових проєктів, які реалізуються у Пасічнянському ліцеї імені Ігоря Русого, дають змогу успішно виховувати повноцінну особистість, громадянина-патріота, що було важливим в усі часи, а на сьогодні це важливо як ніколи.

Коли виникло розуміння, що саме через формування громадянського суспільства ми зможемо досягти нової якості життя, була створена ДГО «Гарт», на той час єдина у області. Дитяча громадська організація має свій Статут, складається із палати дорослих і дітей, займається культурно-просвітницькою діяльністю і є дієвою сьогодні.

Реалізація проєкту «Обдарована дитина» дає змогу виховувати культ особистості, вчить, що такі люди повинні стати національним надбанням, яке треба берегти, плекати і допомагати їм у міру зусиль. Домінантами в нашому навчальному закладі є культ знань, успіху. Цьому сприяє щорічне визначення переможців у номінаціях: «Кращий клас школи», «Кращий учень школи», «Кращий спортсмен школи», «Творча особистість» та ін. У навчальному закладі створено стенд «Сузір'я кращих» для тих учнів, які мають досягнення на обласному та всеукраїнському рівнях. Видається вісник «Обдарована дитина», який містить інформацію про досягнення пасічнянських школярів.

Довгостроковий проєкт «Безперервна освіта. Дистанційне навчання» дав змогу наблизити вищу освіту до села. Співпраця з вищими навчальними закладами стала невід'ємною складовою інноваційної діяльності, адже вона наповнена конкретним змістом, є досить різноманітною і дала нам змогу запровадити дистанційні технології навчання, використовувати матеріально-технічну базу вищої школи, залучити професорсько-викладацький склад до консультування, підвищити якість підготовки обдарованої учнівської молоді до олімпіад і конкурсів, проводити міжнародні наукові конференції, проводити на базі закладу курси, вебінари, тренінги, інтернет – наради. Ця співпраця сприяє видавничій діяльності і фінансовому забезпеченню, організації відпочинку і профорієнтаційній роботі.

Вдало реалізується проєкт «Міжнародне співробітництво», метою розвитку якого було об'єднання дорослих і дітей для вдосконалення знань з англійської мови, покращення якості життя і дозвілля. З 2007 року працюємо з Американським Корпусом Миру в Україні. Задоволені результатами, які маємо на сьогодні:

- 2008-2010 – працює волонтер Джін Ріплі;
- 2011-2013 – волонтер Джін Парк;
- влітку функціонують мовні табори;
- проводяться семінари для вчителів району
- проводяться тренінги за участю інших волонтерів для учнів та вчителі ;
- реалізуються 2 проєкти із залученням 4,5 тис доларів Корпусу Миру та 47 тис гр. спонсорських коштів «Кабінет англійської мови» та проєкт «Сила. Краса. Здоров'я».

Для школи – це великий досвід, покращення знань учнів та зміцнення матеріально-технічної бази закладу.

Проєкт «Почесний вчитель» діє як спосіб мотивації людей-благодійників.

Реалізація проєкту «Музейна педагогіка» в Пасічнянському ліцеї імені Ігоря Русого дала змогу створити музей «Знатних земляків» та історико-краєзнавчий музей села Пасічна, акцентує увагу на значенні особистості у історичному розвитку села, країни, дає можливість учням через призму проникнення у створену реальність, атмосферу минулого відчувати свою особисту причетність до власної історії і культури. Матеріали для музею Знатних земляків активно допомагали збирати та упорядковувати члени шкільного краєзнавчого гуртка (керівник Русий Ігор Петрович, член Національної спілки краєзнавців України, дійсний член Центру дослідження «Поділля», вчитель історії, вчитель-методист). При шкільному музеї села Пасічна систематично здійснюється пошукова робота, яка супроводжується дослідницькою діяльністю, археологічними розкопками. Три роки у селі Пасічна велися спільно з науковцями Всеукраїнські археологічні розкопки. Відкрито і досліджено Черняхівське поселення II-V ст.н.е. . Дітям вдалося розшукати предмети побуту трипільської культури, старовинні монети та багато іншого цікавого матеріалу, які поповнили музей села.

Шкільний музей підтримує зв'язки із музеями с. Самчики, Меджибожа.

Реалізація цього проєкту із залученням музейної педагогіки об'єднала у своїй діяльності не лише учнів і вчителів, а й усю сільську громаду, дала змогу виховувати учнів на повазі до людей праці, історії села і України.

Козацька педагогіка без фізичної досконалості, віри у свої можливості, самовдосконалення духу і тіла ніколи не існувала, тому діяльність спортклубу «Самсон» та реалізація міжнародного проєкту «Сила. Краса. Здоров'я» сприяють гартуванню духу і тіла та показують, що при бажанні і наполегливості можна досягти чудових результатів, навіть не маючи державного фінансування. Тричі юнацька команда спортклубу ставала чемпіоном Хмельницької області, а вихованці – рекордсменами, шестеро спортсменів виконали норматив кандидатів у майстри спорту України. Спортклубівці пропагують здоровий спосіб життя, беруть участь у змаганнях різних рівнів, благодійних акціях. Спортивний клуб «Самсон» є знаним не лише у громаді, районі, області, а й в Україні та за її межами.

Козаки в усі часи були близькими до природи, розуміли її, берегли, шанобливо ставилися до землі, тому важливим напрямком роботи навчального закладу є екологічне виховання. Робота у цьому напрямку реалізується через проєкт «Екологічна варта». Учні школи мають змогу займатись у еколого-натуралістичному гуртку «Пролісок». При клубі діють такі секції: екологи, зоологи, ентомологи,

ботаніки, квітникарі, орнітологи. Юні екологи – постійні учасники акцій: «Мурашка», «Замулене джерельце» та ін..

Основна мета туристсько-краєзнавчої роботи в школі – організація вивчення рідного краю через притаманне географії осягнення взаємозв'язків між природою, населенням та господарством, спрямованого на виховання екологічних ціннісних орієнтацій підлітків та їх різнобічний розвиток, яка здійснюється через реалізацію проекту «Туристичними стежками». Члени туристсько-краєзнавчого гуртка «Едельвейс» багато років у літньо-осінній період здійснюють туристичні походи. Їхня мета – вивчення природи та історії рідного краю; популяризація зібраного матеріалу серед учнів та населення Старосинявського району; розвиток туристських навиків та пропагування здорового способу життя; прививання любові до рідної землі, її традицій, історичного минулого; патріотичне виховання.

З ініціативи Русого І.П. та з метою реалізації обласного освітньо-модульного проекту «Стежками козацької звитяги» (розробником і реалізатором якого він і був, перебуваючи на посаді начальника відділу освіти) і на підставі рішення загальношкільного батьківського комітету від 15.12.2010 року та спільних зборів батьківського та учнівського колективів учнів 8 класу від 20.12.2010 року у Пасічнянському ліцеї створено козацький клас, розроблено освітньо-модульний проєкт «Славу козацьку повік не забуваєм».

Логічним завершенням кропіткої роботи І-го модуля проєкту стала «Посвята в козаки». Цьому передував організаційний етап, який тривав протягом року. За цей період учні вивчали історію козацтва за працями Д.І. Яворницького, М.С. Грушевського, В.С. Степанкова та інших; розробляли, затверджували і виготовляли козацькі однострої та козацькі хоругви; налагоджено зв'язок з громадськими організаціями. Зросла зацікавленість учнів історією України, згуртувався учнівський колектив, культивується здоровий спосіб життя, учні отримали можливість, завдяки подібним організаціям та підтримці українського козацтва, знайомитись з визначними місцями України. Проєкт проводиться за участю педагогічного та учнівського колективів Пасічнянського ліцею. До його реалізації та проведення залучаються громадські, військово-патріотичні організації, доброчинці.

На сьогодні ми задоволені результатом, адже у Літопис козацької громади вписують добрі справи, активізувалися не лише учні, а й батьки, громада села. Юні козаки займаються пошуково-краєзнавчою роботою. Учні відвідують елективні курси, які розроблено вчителями нашого закладу і частина з них затверджено МОН України, розроблені посібники згідно цих програм. Саме хороші результати,

схвалення батьків та зацікавленість учнів спонукали нас із 2015 року козацьку педагогіку впровадити з початкової школи.

У 2017 році пасічнянські козаки вступили до обласної громадської організації «Крайовий козацький полк «Подільські джури» й отримали посвідчення.

У рамках Всеукраїнського експерименту пасічнянські школярі разом зі своїми наставниками розробили і реалізували проєкт «Козацький гай», приурочений 370-

р
і
ч
ч
ю

Козацький гай зростає разом з учнями, утверджуючи їх патріотизм та віру в краще майбутнє рідної України.

Матеріали про впровадження козацької педагогіки як складової національно-патріотичного виховання у Пасічнянському ліцеї імені Ігоря Русого надруковано у виданнях:

- Авторська школа в Україні (науково-методичний посібник) /Автори-упорядники: І.Н. Євтушенко, Ю.І. Завалевський, С.В. Кириленко, О.І. Кіян, О.Я. Мариновська/ за наук.ред.Ю.І. Завалевського. – К. – Чернівці: Букрек, 2017.;

- Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти: науково-методичний збірник /Укладачі: В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2017;

- Ідеї козацької педагогіки: сучасний педагогічний дискурс: навчально-методичний посібник/ В.Є.Берека, Н.М. Орловська // Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2019. – 572 с.;

- Матеріали X Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій/ [Упор.Назаренко Г.А.]. – У двох томах. Том 2. Авторські школи України. – Черкаси: Журнал «Методист» / Т.В. Руса // Школа козацької педагогіки / № 2 [98], лютий 2020;

- Авторська школа в Україні: третя хвиля відродження / За заг. ред.

Кириленко С.В., Кіян О.І., Омельченко Н.М., Шеремета Ю.А. – К.: видавництво «Альфа-Віта Груп, 2021.- 196 с.;

- Успішні керівники в сучасному освітньому просторі України / Ред. колегія Кириченко М.О., Шеремета Ю.А. [та ін.]. – К.: «Альфа-Віта Груп, 2021.- 152 с.

б
и
т

Успішне функціонування і взаємодія усіх вищезазначених проєктів стимулюють динамічний розвиток закладу освіти, дають змогу впровадити елементи «мережевої освіти», сутністю якої якраз є те, що до інноваційних ресурсів закладу включається те, що знаходиться далеко за її межами.

Для реалізації моделі Школи козацької педагогіки у закладі проводиться системна робота, яка передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних ланок: науково-методичної роботи освітнього процесу і, звичайно, навчально-виховної роботи.

Для комплексного забезпечення успішної реалізації моделі Школи козацької педагогіки педагогами Пасічнянського ліцею імені Ігоря Русого було розроблено і впроваджено у навчальний процес авторські програми елективних курсів, а саме:

Елективний курс «Ми – нащадки славних козаків». 4 клас. Автори: Т.В.Руса, Л.С. Семенюк;

Елективний курс «Ми – нащадки славних козаків». 5 клас. Автори: Т.В.Руса, Л.С. Семенюк;

Елективний курс «Ми – нащадки славних козаків». 6 клас. Автори: Л.С. Вітомська, О.О. Бендра;

Елективний курс «Заморочки з козацької бочки». 7 клас. Автор Н.М. Міщишина;

Елективний курс «Стежками козацької звитяги» для учнів 8-9 класів. Автор Г.Кривицька. Затверджено МОН України (лист Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України № 1/9-538 від 10.08.2010р);

Елективний курс «Доба Козаччини в українській літературі». 10 клас. Автори: Т.В.Руса, Л.С. Семенюк. Затверджено МОН України (лист Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 29.06.2010 №1.4/18-Г-362);

Елективний курс «Доба Козаччини в українській літературі». 11 клас. Автори: Т.В.Руса, Л.С. Семенюк. Затверджено МОН України (лист Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 29.06.2010 №1.4/18-Г-362).

Здобувачі освіти нашого навчального закладу беруть активну участь у науково-практичних конференціях різного рівня: Всеукраїнська конференція «Поділля і Південно- Східна Волинь у роки визвольної війни українського народу середини XVII ст.», Всеукраїнська науково-практична конференція «Болохівські землі і люди», Всеукраїнська науково-практична конференція «Пилявеччина: погляд крізь віки», Міжнародна науково-практична конференція «Звичай Русі, що став козацьким. Уклад конституції республіки Війська Запорозького (Конституція Пилипа Орлика)», Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «А ми тую славу

збережемо»; обласна науково-практична конференція «Перспективи розвитку сучасної науки: погляд юних науковців»; IV Всеукраїнська історико-краєзнавча конференція «Державотворчі процеси в Україні через віки у XXI століття».

У школі щорічно проводиться цикл заходів «Традиції та звичаї українського народу», відбувається підведення підсумків модуля «8 кроків до успіху» освітньо-модульного проекту «Славу козацьку повік не забуваєм», де учні козацьких класів проходять низку серйозних випробовувань, в яких демонструють свої сили, мужність, кмітливість та інтелект. За підсумками конкурсів визначається кращий козак та козачка навчального закладу, проводиться козацький тиждень.

У ході реалізації моделі школи козацької педагогіки суттєво підвищився рівень вимог до професійної підготовки педагогічного колективу. Саме це спонукає педагогів закладу до активного пошуку різноманітних засобів самоосвіти, які б повніше дали можливість удосконалити свої педагогічні, психологічні, соціально-правові, прогностичні, культурологічні уміння і навички.

Робота з учителями, класними керівниками спрямована на їх згуртування, залучення до науково-дослідної діяльності, з метою розробки інноваційних технологій навчання та виховання учнівської молоді.

Війна, яку розв'язала росія проти нашої держави, призвела до пошуку нових підходів не тільки в організації навчального процесу, але і у виховній роботі з учнівською молоддю. Саме національно-патріотичне виховання, яке черпає досвід з козацької педагогіки, є важливим чинником національної безпеки і міцності держави.

Наш навчальний заклад, який з 2021 року є авторською Школою козацької педагогіки (свідоцтво про реєстрацію авторського права №103543 від 29.03.2021 р.), має завдання формувати в учнів високу патріотичну свідомість, громадянську позицію, почуття любові до України, готовність захищати її національні інтереси та територіальну цілісність.

Російська агресія активізувала потребу у перегляді підходів до національно-патріотичного виховання.

Система виховної роботи, яка створена у закладі і спирається на козацьку педагогіку через традиційні форми роботи, доповнюється новими поняттями і заходами: волонтерство, благодійні ярмарки, зустрічі із воїнами, уроки мужності, вшанування пам'яті загиблих воїнів та ін.

В умовах сьогодення виховання громадянина-патріота України має стати пріоритетним завданням на державному рівні, адже від цього залежить безпека і успішний розвиток нашої держави.

Найважливішою педагогічною проблемою на сьогодні стало впровадження особистісно зорієнтованих технологій навчання, прийомів, засобів і методик, які допомагають учасникам освітнього процесу «відкривати» і «знаходити» себе. Тому школа через кожен навчальний предмет, кожен виховний захід має підготувати дитину до розуміння власного призначення, вироблення свого життєвого кредо, використання наявних можливостей та створення необхідних умов для самореалізації, відповідального ставлення до самого себе, свого життя. Впевнені, що козацька педагогіка, яка впроваджується у навчальному закладі, допоможе реалізувати завдання, які стоять перед освітою і суспільством у цілому. Творчо продовжуючи в сучасних умовах козацькі традиції і звичаї, молодь України виростатиме фізично здоровою, морально чистою і духовно багатою, відданою національним інтересам і загальнолюдським цінностям.

Список використаних джерел

1. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 31.10.2011 №1243);
2. Національна доктрина розвитку освіти;
3. Бех І.Д. Освітньо-виховний процес як соціокультурне явище. / І.Д. Бех // Вибрані наукові праці. Т.1. – Київ-Чернівці. Букрек, 2015.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. - Полтава. 1994.
5. Євтушенко І.Н., Завалевський Ю.І., Кириленко С.В., Кіян О.І., Мариновська О.Я. Авторська школа в Україні (науково-методичний посібник) / за наук.ред. Ю.І. Завалевського. – К. – Чернівці: Букрек, 2017.;

Сивопляс Алла,
вихователь ЗДО №3 «Ластівка»
м. Шепетівка

Риторика в дитячому садку

Анотація. У статті розглядається поняття риторики та її зв'язок з ораторським мистецтвом і засоби розвитку дитячого мовлення, як мистецтва гарно розповідати